

УДК 165.21

КОНОВАЛ ВОЛОДИМИР,*аспірант кафедри філософії**Львівського національного університету ім. І. Франка, м. Львів*

ПОНЯТТЯ СЕМІОТИЧНИХ КОНСТРУКТІВ

У статті розглянуто поняття семіотичних конструктів у контексті його структурних та функціональних особливостей. Проаналізовано смислове навантаження цього поняття та виявлено близькість із концептом "енциклопедії", седиментації та тезаурусним підходом, а також із аспектами логономічних систем Р. Годжа та Г. Кресса. Запропоновано розширене та звужене розуміння семіотичних конструктів. На ґрунті семіотики С. Ланґер запропоновано розгляд семіотичних побудов у широкому значенні через дискурсивно-комунікативні та репрезентативні рівні конструювання. Зазначено мультимодальну природу семіотичних побудов. Визначено життєві особливості функціонування знаково-символічних побудов, зокрема в контексті громадянського суспільства та соціальних ролей. Зауважено про небезпеку колонізації життєвого світу людини, зокрема в сучасній Україні.

Ключові слова: *семіотичні конструкти; семіоз; соціальна дійсність; життєсвіт.*

Постановка проблеми та стан її вивчення. Суспільство як носій культури оперує значеннями та сенсами, які стають для персони предметом її життя, вибору, екзистенції. Розкриття смислової складової культури через семіотичні засоби передбачає уважніше придивитися до ролі соціально-семіотичних конструктів, їх інтерпретантів (походження, форми тощо), об'єктів чи мережі об'єктів та репрезентативів (чуттєвих, ментальних, мовних, природних чи штучних і т. ін.).

Поняття семіотичних конструктів у різних інтерпретаційних схемах завжди перебували в центрі уваги дослідників, філософів, антропологів, культурологів. Однак саме словосполучення "семіотичний конструкт" чи "семіотична побудова" замінювалось близькими концептами на кшталт знаку, знакової ситуації, коду, феномену, дискурсу, ідеї, що дозволяло уникати семіотичної перспективи дослідження.

Близькими до теми семіотичних конструктів були дослідники в Тартусько-Московській школі на початку 60-х років ХХ століття. Зокрема, Ю. Лотман розробляв тему моделювання в культурі. Хоча модель та конструкт у широкому розумінні є близькими, оскільки вказують на формальну чи образну репрезентацію певної частини дійсності, однак модель є "відірваною" від дійсності на кшталт веберівського "ідеального типу". Тому поняття моделі не достатньо для вираження смислового навантаження семіотичного конструкта, а отже, необхідно зосередитись на проясненні цього концепту в контексті сучасних досліджень стосовно соціально-культурного конструювання.

Одним з останніх досліджень семіотичних конструктів є монографія Н. А. Лук'янової "Від знаку до семіотичних конструктів комунікативного простору". Дослідниця зосереджується на таких семіотичних конструктах, як *процеси знакової динаміки, Ното significans (людина як учасник процесів динамічної інтерпретації знаків) та комунікативна подія* [14, с. 7], вважаючи, що названі семіотичні утворення лежать в основі соціокультурних змін.

Одна з тез дослідження Н. А. Лук'янової полягає в

тому, щоб брати за вихідну точку соціокультурних досліджень не знак і його спосіб існування в семіозі, а "процеси знакової динаміки соціокультурних комунікацій" [Там само, с. 194], тобто конструювання засобами семіотики. Також важливим моментом у її дослідженні є акцентування на конструюванні фінального інтерпретанта в комунікативних процесах [Там само, с. 106-108]. Однак автор витлумачує вибір комунікативних стратегій у процесі конструювання комунікативної події занадто узагальнено, обмежуючись моделями "людини, що управляє" та "людини, якою управляють" [Там само, с. 179].

У більш фундаментальних підходах А. Шюца, П. Берґера і Т. Лукмана одним із найважливіших принципів функціонування досвіду людини є седиментація значень і сенсів, тобто їх "осідання" в досвіді [2, с. 47]. Седиментація відбувається через знакові системи, зокрема мову. Седиментований досвід збігається з фактичними межами життєвого світу людини. Однак існують потенційні межі життєвого світу, які "розтягують" його, дозволяючи вийти за рамки наявного. Такий горизонт утворюється внаслідок досвіду людини є седиментація значень іншими та переданого через знакові системи), який сигніфікативно вплітається в знаково-символічні побудови, визначаючи допустимі трансформації об'єктів поза їх безпосереднім досвідчуванням. Однак виникає потреба прояснення седиментації та її варіацій у контексті семіотики. Тому **метою** нашої статті є з'ясування поняття семіотичних конструктів у контексті життєвого світу та соціокультурних процесів.

Виклад основного матеріалу. У. Еко в праці "Семіотика і філософія мови" наводить приклад Ч. С. Пірса: "Говорячи "батько" я вже створив два аргументи предиката: якщо батько, то дехто є дитиною цього батька" [18, с. 43-44]. Слово "батько" розуміється завше ширше, ніж просто термін, який указує на наявність у певної особи чоловічої статі батьківських прав. За цим словом стоїть цілий соціальний інститут, який певною мірою делегує ці права певній особі за певних обставин. "Батько" не просто слово, а семіотична побудова, наповнена значеннями про вік, стосунки із жінкою (частіше дру-

жиною), приналежність до певного роду, наявність у батька власних батьків, а отже, у дітей потенційно є дідусі та бабусі, між ними існують різні взаємини, переживання, комунікації тощо. Цей далеко не вичерпний опис наповнює значеннями і сенсом семіотичний конструкт у соціальному, культурному, історичному та часовому контексті. Отже, досвідні значення конструюються та тематично групуються довкола певного сенсу.

Іншу обставину функціонування семіотичних побудов видно в суперечностях, які виникають між знанням належного (як етичної категорії) та фактичними діями конкретної особи. Провина знаходить виправдання в ситуативності чи інших символічних побудовах, хоча й суперечить нормам, які сповідаються (часто декларативно). Норми легко долаються, якщо життєсвіт наповнений провинами і їх виправданнями (чи то "незнанням", чи "бажанням кращого", або й "так усі роблять"). Тоді поряд із нормою виникає низка "винятків", що також "осідають" у досвіді. Життєсвіт, відтак, утворюється зі знаково-символічних побудов, для яких характерна седиментація взаємовиключних положень і практик. Така "діалектичність" досвіду не є чимось надзвичайним чи логічно-суперечливим. З точки зору семіотики, значення й сенси не є самі по собі суперечливими. Лише їх дія через включеність у людську дійсність, дійсність структурованих знаково-символічних систем, робить їх суперечливими. Наприклад, Р. Годж та Г. Кресс при дослідженні соціосеміотичних проблем пишуть про логономічні комплекси, де існують суперечливі положення, оскільки вони сигніфікують та контекстують одне одного [19, с. 2-5]. Суперечливість тут не означає логічної помилки, а лише варіативність доступних у досвіді значень.

Ще одною конструктивною особливістю досвіду є багатоканальність досвідчуваних значень, а відповідно їх тематичні групування (наприклад, накладання візуальних, вербальних, аудіальних та тактильних значень) утворюють дещо більше ніж "сума" значень. Відтак, маємо справу з мультимодальними (Р. Годж та Г. Кресс) семіотичними конструктами. Оскільки життєсвіт конструюється із седиментованих та потенційних значень, то це засвідчує фундаментальну роль мультимодальних тематизованих значень і сенсів досвіду.

Диференціація значень і сенсів, за А. Шюцом, відбувається на підставі тематичних релевантностей, типізованих у досвіді. Підставою таких з'єднань є прагматичні обставини, контекстозалежне (часово-просторове) вживання, а також ціннісні та телеологічні аспекти (залежно від цілей та прагнень) тощо. У цілому, основним чинником виступає творчість та прагнення організувати світ навколо, схопити й зрозуміти його. Ще Арістотель писав, що людина від природи прагне до пізнання. Хоча остаточні підстави свободи людської творчості потребують окремих розвідок, це не заважає розглядати її як одну з ключових властивостей людського організму. У цьому контексті опираємось на концепцію природної символічно-трансформаційної функції мозку, яку розглядала С. Ланґер, та на поняття бріколажу К. Леві-Стросса [Див.: 9, 10]. Зазначимо, що природне "прагнення до пізнання" Арістотеля набуло нових сенсів у контексті сучасної семіотики та когнітивістики. Людина від природи осягає світ через символи й сенси, утворюючи життєвий світ. Дійсність, яку сприймає людина у своєму досвіді, не цілком тотожна з незалежною від людини реальністю, оскільки вона не відображається "дзеркально", а означається та репрезентується видос-

пецифічним чином. Відповідно, соціальна дійсність принципово носить інтерсуб'єктивний символічний смисловий характер. Смислова структура життєсвіту є точкою перетину філософії, семіотики, феноменології, соціології та інших сфер досліджень.

На думку У. Еко, більшість знаків, із якими ми маємо справу, не словникового походження, тобто не мають однозначного визначення. Знаки перебувають у ситуації "енциклопедії" з її множинними зв'язками та "лабіринтами" [18, с. 68]. Енциклопедична компетентність, як вважає У. Еко, є необхідною умовою повноти інтерпретації знаків. Тобто для розуміння недостатньо лише протиставлення - для розуміння потрібні ширші смислові, тематичні, мультимодальні зв'язки. В енциклопедії немає "чистих" знаків, а є способи інтерпретації, численні відсилання та уточнення. Власне, цей рівень тематичності знаку, де його обростають різні значення, і є семіотичним конструктом чи побудовою.

Подібним до розуміння семіотичних конструктів на прикладі поняття енциклопедії є *тезаурусний підхід* у соціокультурних студіях [13]. Людина, з одного боку, знає те, що засоби мови дозволяють сформулювати, а з іншого, існує величезна сфера семантики поза мовою. Тезаурусний підхід намагається інтегрувати різноманітні за походженням і типами значення, тим самим утворюючи тематичні побудови, які в такому разі практично є збіжними з семіотичними конструктами. Зв'язки, які утворюються в семіотичних побудовах, неминуче долають межі вербальної й дискурсивної мови, а отже, життєсвітні орієнтації утверджуються також широким спектром репрезентативних знаків та значень. Світ образів, відчуттів, емоцій, знаків-символів, жестів передусь будь-якій вербальній мові, тому зосередженість винятково на вербально-текстуальних значеннях відсутня на задній план те, що насправді передусь логічно обумовленому дискурсивному знанню. Звідси випливає, що творчість лежить у нетрях знаково-символічного додискурсивного досвіду.

Поняття "семіотичні конструкти" необхідно розуміти в широкому та вузькому значеннях. У *широкому значенні* семіотичні конструкти - це те, що діє за принципом опосередкування (бути-для), залучаючи множину знаків на підставі тематичних референцій і сенсів. Усі явища культури є семіотичними конструктами. Вони мають свої коди, тексти, сенси тощо. Тому семіотичним конструктом називатимемо сукупність знаків та відношень між ними, об'єднаних темою чи сенсом (біографічним, психічним, персональним, історичним, соціальним, культурним, прагматичним і т. ін.). Якщо знаки мають справу зі значеннями, то семіотичні побудови - радше із сенсами й смислами. Одиначний знак не передає сенс, але відсилає до ширшого кола відношень, об'єднаних у семіотичну конструкцію, через яку з'являється сенс у репрезентативних та інтерпретативних формах. Відтак, семіотичний конструкт полягає в сенсо-смисловій єдності або системі знаків (при певному відношенні, обсязі, модальності). Це, наприклад, єдність слів у реченні, речень у параграфі, параграфів у тексті, текстів у письменника, письменників в епосі, епох у розвитку цивілізації, цивілізацій у часі й просторі.

У *вузькому, теоретичному сенсі* семіотичні конструкти - це знаки, символи, наративи, ідеї, тексти тощо, як аналітичні (наукові) поняття й терміни, що описують знаково-символічні побудови в широкому значенні.

Слідом за С. Ланґер розрізняємо дискурсивно-комунікативний та репрезентативний рівні семіотичних

побудов, розглянутих вище в широкому сенсі [10]. *Дискурсивно-комунікативний рівень* передбачає, що будь-яке суспільство здійснюється через вербальну, у тому числі математичну мову, а ширше - через знаково-символічні системи, які уможливають комунікацію. *Репрезентативний рівень* семіотичних конструктів стосується недискурсивної, чуттєво-емоційної сторони життєві людини, яка потребує мультимодальних досліджень (Р. Годж, Г. Кресс) [19]. Указані рівні семіотичних конструктів мають свої особливості щодо протікання семіозу в життєві людини, що буде показано нижче.

В одному з розділів монографії Н. А. Лук'янова пише, що комунікація неможлива без мови не в сенсі об'єкта лінгвістики, а в сенсі "великих фрагментів дискурсу, які вказують на об'єкти реальності, що породжують інтерпретанти" [14, с. 36]. На основі цього дослідниця стверджує, що "інтерпретанти лежать в основі мови, але не існують незалежно від неї" [Там само, с. 36], що звучить цілком у дусі семіології Ф. де Сосюра. Проте знак особливий можливість до-мовного існування інтерпретантів. Відповідно, позавербальне розуміння через репрезентативну символіку обумовлює формування вербальної мови як у сенсі об'єкта лінгвістики, так і мови невербальної в сенсі "великих фрагментів" не тільки дискурсу, але й репрезентації, які вказують на "об'єкти реальності, що породжують інтерпретанти". Відчуттєві інтерпретанти є первинними елементами процесу семіозу, а вербальність хоч і становить визначальну частину комунікативних практик людини, однак ніколи не замінить перших. Існує зв'язок усіх форм знакової діяльності в розширеному розумінні поняття семіосфери (Ю. Лотман), тонкощі дослідження яких вимагають семіотичного інструментарію.

Конструювання дійсності (соціальної чи будь-якої іншої) вимагає залучення й розуміння базових елементів конструювання - знаку, значення, сенсу, символу, репрезентації, референції, тексту, контексту, нарративу тощо. Семіотичні конструкти тут відіграють об'єднавчу роль, оскільки утворюються через відношення згаданих елементів. Наприклад, текст може через знаково-символічні, референційні й нарративні засоби конструювати певний образ (сенс), наприклад, "радянської людини", "сучасної людини", "людини майбутнього", "патріота", "ворога" тощо.

Семіотичний конструкт також може виступати концентрованим виразом людських уявлень, надій, мрій, сподівань, страхів, турботи, проектів тощо. Семіотичні утворення мають множинні смислові відтінки - акценти на деталях, які можуть впливати на подальшу інтерпретацію семіотичних побудов у різних контекстах. Наприклад, традиційні суспільства з домінуючою релігійною ідентичністю значно важче піддаються імплементації нових смислових викликів епохи. Вони характеризуються усталеними семіотичними побудовами у вигляді звичаїв, стереотипів і вірувань та важко піддаються долученню нових сенсів у власний життєвий світ. Перехід до системи інших семіотичних конструктів рівносильний "зміні свідомості", що потребує значних інтелектуальних зусиль. Відтак, постає потреба в комунікації, побудованій на *переконливості* значень та сенсів. Ця обставина життєві виступає конститутивною щодо пошуку і встановлення взаєморозуміння в суспільстві, що є центральною темою досліджень Ю. Габермаса. Комунікація набуває конструктивного сенсу, оскільки буквально вибудовує значення майбутнього.

Знаково-символічні побудови є основою конструю-

вання соціальних ролей та їх практикування. Роль із точки зору соціальної семіотики є кодом - інтерсуб'єктивною соціальною конструкцією з конкретними параметрами, цілями, обставинами та практиками. Поза ставленням до Іншого роль не має сенсу, власне, сенс рольової участі втрачається, анігілюється. Її конструктивні референції лежать на спільно означених об'єктах, а тому носять виразний семіотичний комунікативний характер. Репрезентативний рівень ролей полягає в позамовній чинності, а саме: у візуальній, аудіальній чи інших формах активності. І. Гофман, наприклад, розглядав соціальну дійсність крізь призму театру, вважаючи, що соціальні ролі змінюються, а людина, як вправний актор, шукає максимально адекватні способи вираження та взаємодії не лише через мову. Відповідно, соціально-семіотичний код сам впливає і зазнає змін, що визначає ступінь його актуальності. Це вказує на часово-просторовий контекст, а також на те, що семіоз здійснюється, відбувається багатовекторно, адже соціальні ролі змішуються, контекстують одна одну та накладають відбитки одна на одну. Таке накопичення ролей, їхніх значень та сенсів наводить на думку, що людська діяльність априорі є семіотичною діяльністю та повертає нас до поняття семіотичних конструктів.

У філософії постмодернізму справедливо ставиться під сумнів стійкість соціальних структур, адже людина не запрограмована на виконання певних функцій, а є живою, такою самою є її семіотична активність. М. Фуко, Ж. Дерріда, Ю. Кристева та інші відкидають структуралістські амбіції схопити первинні й так звані об'єктивні детермінанти людського життя. Ідея семіозу Ч. С. Пірса тут виразно вітлює прагнення свободи, оскільки динаміка знаково-символічних утворень, тобто семіотичних конструктів, чітко охоплює інтенції та претензії на відкритість і незавершеність як життєві, так і людської ідентичності. Ю. Лотман, у свою чергу, розглядає семіоз крізь призму "вибуху" в сенсі непередбачуваності, біфуркації, нелінійності тощо. Останні, отже, у сучасних підходах є рисами семіозу, тобто знаково-символічного конструювання, а тому актуалізують потреби міждисциплінарного дослідження.

Семіоз об'єднує в собі два полюси впливу на побудову життєві: персональний та соціальний, що утворює дуже складний і динамічний процес. У просторі розгортання знаково-символічних актів конструювання мають значення чи не найдрібніші побудови. Така обставина нерідко спричинює суперечливу заплутаність персони, екзистенційний злам тощо. Семіоз розшаровується на різні рівні дійсності, а в безконечному потоці знаків і символів важливо зорієнтуватись та зупинитись на адекватних семіотичних конструктах, зокрема аксіологічного ґатунку. Тотальна залежність від контекстів, конотацій, кодів може створювати враження безсилості та приреченості, і, як наслідок, людина може ізолювати себе, замкнутися в певному "наборі" знаково-символічних утворень. Відтак, динаміка світу вимагає таких базових настанов, значень і сенсів, які б дозволяли комфортно жити в ньому. Цю думку підкреслює Ю. Лотман у праці "Культура й вибух", стверджуючи, що "усі вибухові динамічні процеси реалізуються в складному динамічному діалозі з механізмами стабілізації" [12, с. 17]. Цей базовий набір семіотичних побудов складає життєві людини, забезпечуючи орієнтацію серед нових знаків і символів.

Ч. С. Пірс уважав, що подібно до того, коли ми говоримо, що тіло перебуває в русі, а не рух у тілі, ми по-

винні сказати, що перебуваємо в думці, а не думки в нас. Ця метафора свідчить про пансеміотичну настанову Ч. С. Пірса, де семіоз долає рамки суб'єкта й об'єкта, утворюючи символічний простір здійснення свободи інтерпретації й розуміння. "Знаходиться (перебувати) в думці" також означає перебувати в контексті, володіти інтерсуб'єктивними значеннями, поділяти відповідальність за знаково-символічні побудови, адже в думці "знаходимось" не лише ми. Тому семіоз тут є спільним простором здійснення свободи й відповідальності.

У праці "Основи семіології" Р. Барт слідом за Л. Ельмслевом показує, що в конотативній системі план вираження сам є знаковою системою [1, с. 340-341]. Це цілком справедливо щодо нашого розуміння семіотичного конструкту, де інтерсуб'єктивні значення тематично передують діям із ними. Зрештою, конотації можуть заміщувати основну тему семіотичного конструкту. Наприклад, Г. Почепцов говорить про нові сенси, які лягли в основу руйнації Радянського Союзу [16]. У першу чергу він називає поняття національності, до якого можна також додати громадянське суспільство, приватну власність, демократію, свободу тощо. Нова смислова дійсність, на думку Г. Почепцова, призвела до трансформаційних процесів наприкінці 1980-х - на початку 1990-х, та, зрештою, до тих, які тривають до сьогодні. У цілому, "сенси можуть будувати й руйнувати країни. Нові сенси можуть трансформувати країну, а старі - тягнуть її на дно. Оперування "власними" смислами дозволяє втриматись від нав'язаних державою смислів" [16].

У такому контексті актуальною є тема громадянського суспільства. Як семіотичний конструкт громадянське суспільство обросло новими значеннями (наприклад, в Україні через соціальний капітал волонтерства), а отже, утворило нову дійсність. Семіотичну інтерпретацію розуміння громадянського суспільства через дискурсивно-етичні практики свободи запропонував А. Карась. Він зокрема пише, що "громадянське суспільство виникає як явище, мережа відношень і стосунків між людьми, не зовні людини, а через людину, на основі певних спонук мислення, розуміння й сприйняття, що продукують відповідні значення і символи, тексти і контексти, а також мотивують відповідні вчинки, поведінку і самодостатню (демократичну) мовно-мовленнєву практику" [5, с. 15]. Отже, бачимо тісну кореляцію між дією та сенсом, що повертає нас до підходу Г. Почепцова, згідно з яким соціокультурні, політичні та ін. трансформації відбуваються на трьох рівнях: фізичному, інформаційному та віртуальному. Якщо знаково-символічна дійсність пов'язана з дійсністю фізичною, то їх взаємовплив обумовлює складну структуру семіотичних побудов, де контекст може диктуватись, а може й обумовлювати необхідність певних побудов (свободи, прав, поваги, тощо). Гостроти цій ситуації додає репрезентативний рівень семіотичних конструктів, де конотаціями можуть виступати значення й сенси невербального характеру, тобто відчуття, емоції, переживання тощо. Відтак, семіотичні конструкти також можуть нести відповідне смислове навантаження поза чіткою дискурсивною артикуляцією. Це означає, що семіотичні конструкти контекстують інші знаково-символічні утворення поза свідомими інтенціями особи.

Нерідко контекстування спрямоване на деструктивні цілі. Наприклад, знаково-символічний життєсвіт людини є простором для пошуку спільних адаптивних сенсів і значень щодо майбутнього різних культур

та державно-національних утворень. Зрозуміло, що в глобалізованій дійсності спільні сенси виникають у новому контексті глобальної взаємодії різними життєвими світами й це ніяким чином не шкодить спільному розвитку. Однак паразитування та детермінативна колонізація життєвого світу неминуче веде до втрати автентичної ідентичності й формування квазі-, псевдо- чи гетерокефальної ідентичності на основі примусового зречення. У такому разі формується "людина без властивостей", провідною формою поведінки чи роллю якої стає мімікрія й конформізм. Тут ідеться зовсім не про спільний креативний простір для думки, а про витіснення автентичних екзистенційних смислових структур та кодів культури й знищення позитивних адаптивних знаково-символічних побудов та заміщення їхніх значень на лояльні до патерналізму й клієнталізму коди та смисли; це призводить до створення такого культурно-соціального контексту, який притаманний для суспільних інтенцій виживання й експлуатації природних і людських ресурсів і який генерує відповідні деструктивні та маніпулятивні сенси домінування та покори. Звідси можемо бачити, що одні семіотичні утворення, наприклад, рівноправ'я, толерантності, свободи, відповідальності тощо, обумовлюють функціонування інших - пропаганди, маніпуляцій, неправди. Яскравим прикладом є теза Р. Головенка: "Толеруванням радянської символіки Україна до останнього часу легітимізувала той режим, а разом із тим його масові злочини" [3]. *Колонізація життєсвіту* - це насадження різними методами (від фізичних до психологічних) символів і значень, лояльних до колонізатора або ж до єдиного всевладного центру впливу на суспільний розвиток. Колонізація життєсвіту завжди передбачає текстуально-символічну "колонізацію" його організаційних соціальних форм засобами колонізації культурного контексту, зокрема через специфіковані філософські, політологічні, релігійні, естетичні та інші знакові системи. Яскравим прикладом такої колонізації культурного контексту життєсвіту став марксизм-ленінізм.

Колонізація життєсвіту з точки зору семіотики відбувається на дискурсивному та репрезентативному рівнях. "Дискурс колонізації є наскрізь присутнім у колективній пам'яті історії. Будь-яке повідомлення може стати частиною колонізуючого акту сигніфікації, а це часто доводить безрезультатність спроб змінити таку ситуацію шляхом акцентування успадкованої вартості колонізованих" [20, с. 137].

Сучасна ситуація в Україні показує не менш драматичні знаково-символічні протистояння життєвих світів та їхніх організаційно-текстуальних форм: тут стикається російсько-імперське конструювання "руського миру" та волелюбне прагнення українців сконструювати соціально-культурну й індивідуальну ідентичність, співмірну із життєсвітною інтенцією самоздійснення людини. Намагання знецінити українську ідентичність шляхом нав'язування невластивого їй текстуального "фашизму-нацизму" супроводжується постійним украпленням сумнівів у правильності вибору щодо конструювання європейського майбутнього. Оскільки семіотичні засоби конструювання однаково добре працюють і щодо утвердження, і щодо анігіляції певної дійсності, то необхідним є постійний процес рефлексивного дослідження життєсвіту та соціальної дійсності як його організаційного чинника на предмет смислових підмін та їх проєктів у майбутнє. Адже вплетення в семіоз конструктів ненависті, ксенофобії, агресії, насильства тощо відпо-

відно провокуватиме деструкцію життєдайної дійсності. У цьому контексті влучними є слова Д. Чендлер: "Де-конструкція та критика реальності знаків може показати, чия реальність є домінуюча, а чия - пригноблена. Таке дослідження залучає розгляд конструювання та збереження реальності окремими соціальними групами. Відмова від дослідження знаків означає відмову від контролю над світом значень, у якому ми живемо" [17, с. 11].

Висновки

Таким чином, поняття семиотичного конструкту, розглянуто в широкому та вузькому значенні, показує структурні та контекстозалежні особливості цього явища. У широкому значенні знаково-символічні побудови мають два рівні конструювання - дискурсивно-комунікативний та репрезентативний, що показує соціальну дійсність та соціальні процеси як семиотичні акти здійснення фінальних інтерпретантів. Семиотичні побудови життєвого світу покликані забезпечувати адаптивне стосовно нових викликів функціонування людини в суспільстві. Загрози щодо підтримки життєсвіту, придатного для розвитку людини та її самоздійснення, обумовлюються його колонізацією або втратою конгруентності між контекстом і символікою певного культурного життєсвіту та символікою й текстуальністю його соціально-політичної організації. Відповідно, вихід із деструктивної соціальної тенденції спонукає до пошуків адекватного аналітичного інструментарію, які, у свою чергу, передбачають визначити місце та роль у соціальних процесах знаково-символічних дискурсивних і репрезентативних конструктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барт Р. Основы семиологии // Барт Р. Нулевая степень письма / Р. Барт. - М. : Академ, проект, 2008. - С. 275-373.
2. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. - М. : Медиум, 1995. - 323 с.
3. Головенко Р. Що таке декомунізація публічного простору й навіщо вона потрібна [Електронний ресурс] / Р. Головенко // Українська правда. - Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/columns/2015/08/21/7078532/>.
4. Ділі Дж. Основи семиотики / Дж. Ділі ; [пер. з англ. та наук. ред. А. Карася]. - К. : Арсенал, 2000. - 232 с.
5. Карась А. Громадянське суспільство і Україна: пошук дискурсивного контексту свободи й автентичності / А. Ка-

рась // Громадянське суспільство як здійснення свободи : зб. наук. праць (третій випуск), підготовлений за дослідницькою програмою кафедри філософії / [за ред. А. Карася]. - Львів : ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2006. - С. 5-34.

6. Карась А. Реальність і філософія: спроба семиотичного підходу / А. Карась // Філософія науки : зб. наук. статей Львівсько-Варшавського семінару "Філософія науки". 14-21 листопада 2004 р. - Львів, 2006. - С. 98-113.

7. Карась А. Семиотична перспектива інтерпретації реальності як дійсності / А. Карась // Філософська думка. - 2008. - № 5. - С. 16-29.

8. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до теорії культурного релятивізму) / Р. Кісь. - Львів : Літопис, 2002. - 303 с.

9. Коновал В. Семіоз у формуванні життєсвіту / В. Я. Коновал // Схід. - 2014. - № 2 (128). - С. 150-153.

10. Коновал В. Я. Знак і символ у семиотиці С. Ланґер / В. Я. Коновал // Вісник Львівського університету. Філософські науки. - 2013. - Вип. 16. - С. 106-113.

11. Лотман Ю. М. О семиосфере / Ю. М. Лотман // Статті по семиотике і типологии культуры. - Таллин : Александра, 1992. - С. 11-25.

12. Лотман Ю. М. Культура і взрив / Ю. М. Лотман // Семиосфера. - СПб. : Искусство-СПБ, 2000. - С. 12-149.

13. Луков В. А. Тезаурусный подход в гуманитарных науках / В. А. Луков // Знание. Понимание. Умение. - 2004. - № 1. - С. 93-100.

14. Лукьянова Н. А. От знака к семиотическим конструктам коммуникативного пространства : [монография] / Н. А. Лукьянова. - Томск : Изд-во Томского политехнического университета, 2010. - 245 с.

15. Петренко Е. Л. Ю. Хабермас размышляет о модерне / Е. Л. Петренко // Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне / Ю. Хабермас ; [пер. с нем.]. - М. : Изд-во "Весь Мир", 2003. - С. 401-416.

16. Почепцов Г. Новые смыслы, "ломающие" страны [Електронний ресурс] / Г. Почепцов. - Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/novy_e_smysly_lomayuschie_strany/.

17. Chandler D. Semiotics: the basics / Daniel Chandler. - 2nd ed. - New York : Routledge, 2007. - 307 p.

18. Eco U. Semiotics and the philosophy of language / Umberto Eco. - Bloomington : Indiana university press, 1986. - 242 p.

19. Hodge R. Social semiotics / R. Hodge, G. Kress. - Cambridge : Polity Press, 1988. - 287 p.

20. Tarasti E. Existential Semiotics / Eero Tarasti. - Bloomington : Indiana university press, 2000. - 218 p.

Коновал Володимир,

аспірант кафедри філософії

Львівського національного університету ім. І. Франка, г. Львів

ПОНЯТИЕ СЕМИОТИЧЕСКИХ КОНСТРУКТОВ

В статье рассмотрены понятия семиотических конструктов в контексте их структурных и функциональных особенностей. Определена смысловая нагрузка данного понятия и выявлена его близость с концептами "энциклопедии", седиментации и тезаурусным подходом, а также с некоторыми аспектами понятия логономических систем Р. Ходжа и Г. Кресса. Предложено расширенное и узкое понимание семиотических конструктов. На почве семиотики С. Лангер предложено рассмотрение семиотических построений в широком смысле через дискурсивно-коммуникативные и репрезентативные уровни конструирования. Показана мультимодальная природа семиотических построений. Определены особенности функционирования знаково-символических построений жизненного мира, в частности в контексте гражданского общества и социальных ролей. Подчеркнуты опасности колонизации жизненного мира человека, в частности в современной Украине.

Ключевые слова: семиотические конструкты; семиозис; социальная действительность; жизненный мир.

Konoval Volodymyr,
postgraduate, Ivan Franko National University of Lviv

THE NOTION OF SEMIOTICS CONSTRUCTS

The article discovers different approaches of semiotic constructs definition in the context of its structural and functional features at different levels of being. With regard to those definitions author analyzed the meaning of this concept and found the affinities with the concepts of "encyclopedia" (U.Eco), sedimentation and the tezauros approach, as well as with aspects of logonomic systems (R.Hodge and G.Kress). The experienced meaning in the semiotic constructs are thematically grouped around a certain sense. It is shown that semiotic constructs has multiple connotations that can influence the interpretation of the subsequent semiotic theories in different contexts. Author believes that communication has constructive sense, because its literally builds today the value of future. Thus the expanded and narrowed understanding of the semiotic constructs is proposed. On the basis of S. Langer's semiotics approach author proposes the consideration of extended comprehension of semiotic constructs through the discursive and representative levels. Therefore, the multimodal nature of semiotic design of social world is pointed out. The life world peculiarities of the sign-symbolic constructions, particularly in the context of the civil society and the social roles are determined. In the consequences author remarks the danger of the human life world colonization, especially in the modern Ukraine.

Keywords: *semiotic constructs; semiosis; social reality; life-world.*

REFERENCES

1. Bart R. (2008), Basics of Semiology, in: *Zero Degree of Writing*, Academic project, Moscow, pp. 275-373. (rus).
2. Berger P., Lukman T. (1995), The Social Construction of Reality. A treatise on the sociology of knowledge, *Medium*, Moscow, 323 p. (rus).
3. Golovenko R. What and why is the dekomunization of public space, available at: <http://www.pravda.com.ua/columns/2015/08/21/7078532/> (ukr).
4. Deely J.(2000), Basics of semiotics, *Arsenal*, Kyiv, 232 p. (ukr).
5. Karas A.(2006), Civil society and Ukraine: The search of discursive context of authenticity and freedom, *Collection of Science articles*, PC Ivan Franko LNU, 2006, p. 5-34 (ukr).
6. Karas A. (2006), Reality and philosophy: an attempt of semiotic approach, in: *Philosophy of science. Collected articles of Lviv-Warsaw seminar «Philosophy of Science»*, Lviv, pp. 98-113 (ukr).
7. Karas A. (2008), Semiotic perspective of interpretation of reality as actuality, *Philosophical thought*, Vol. 5, pp. 16-29 (ukr).
8. Kis R. (2002), Language, Thought and culture reality (from Oleksandr Potebnya to cultural relativity theory), *Litopys*, Lviv, 303 p. (ukr).
9. Konoval V. (2014), Semiosis in the formation of lifeworld, *Skhid*, № 2 (128), pp. 150-153 (ukr).
10. Konoval V. (2013), Sign and symbol in S. Langer's semiotics, *Visnyk of Lviv University. Series philosophical science*, Issue 16, Lviv, pp. 106-113 (ukr).
11. Lotman Y. (1992), About semiosphere, *Articles on semiotics and cultural typology*, Alexander, Tallinn, pp. 11-25 (rus).
12. Lotman Y. (2000), Culture and explosion in: *Semiosphere*, Arts, St. Petersburg, pp. 12-149 (rus).
13. Lukov V. A. (2004), Thesaurus approach in the humanities, *Knowledge. Understanding. Ability*, Moscow, Vol. 1, pp. 93-100 (rus).
14. Lukyanova N. A. (2010), From the sign to the semiotic constructs of communicative space, *Publishing house of Tomsk Polytechnic University*, Tomsk, 245 p. (rus).
15. Petrenko E. L. (2003), Habermas reflects on modern, in: Habermas J. Philosophical Discourse of modernity, *Publishing House «Ves Mir»*, Moscow, pp. 401-416 (rus).
16. Pocheptsov G. New meanings that «breakes» countries, available at: http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/novye_smysly_lomayuschie_strany/ (rus).
17. Chandler D. (2007), Semiotics: the basics, Routledge, New York, 307 p. (engl).
18. Eco U. (1986), Semiotics and the philosophy of language, Indiana university press, Bloomington, 242 p. (engl).
19. Hodge R., Kress G. (1988), Social semiotics, Polity Press, Cambridge, 287 p. (engl).
20. Tarasti Eero (2000), Existential Semiotics, Indiana university press, Bloomington, 218 p. (engl).

© Коновал Володимир
Надійшла до редакції 23.09.2015